

ГУМАНІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

HUMANIZATION OF THE TAX POLICY OF UKRAINE IN THE UNDER MARTIAL LAW

Гаврилюк Р.О., д.ю.н., професорка,
завідувачка кафедри публічного права

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Дутчак А.І., магістр права

Дутчак О.І., магістр права

У статті вперше у вітчизняному правознавстві спеціально аналізується на основі вивчення законодавства України і судової практики проблематика урізноманітнення підходів українською державою до реалізації принципу справедливості податкового права в умовах воєнного стану. **Метою** дослідження є з'ясування особливостей забезпечення державою справедливості податкового права в умовах війни, аналіз новацій у цій сфері державної політики.

У якості ключових **пізнавальних інструментів** у статті було застосовано аксіологічний та антропосоціокультурний підходи, загальнонаукові принципи історизму та об'єктивності, методи порівняльно-правового, системного і функціонального аналізу. В результаті дослідження авторами було отримано наступні **наукові результати**: 1. Реалізуючи стратегію лібералізації податкового права України в умовах воєнного стану, Українська держава обрала тактику урізноманітнення підходів до практичного втілення принципу справедливості податкового права країни. Найбільш узагальнено цю тактику можна визначити як подальший розвиток державою гуманістичних підходів до визначення об'єктів оподаткування, а також трансформацію відповідно до умов воєнного стану процесуальних норм податкового права. Переважаючим напрямком цієї тактики залишився курс на розширення політики лібералізації податкового права України шляхом надання пільгового режиму новим об'єктам оподаткування. 2. Другим напрямком практичної діяльності Української держави по забезпеченню принципу справедливості податкового права стала розробка й ухвалення нею законопроектів, метою яких є суттєве збільшення прямих і непрямих надходжень у Держаний бюджет України. 3. Найвпливовішою на податкову систему України серед новацій її процесуального та процедурного характеру стала зміна Українською державою в умовах воєнного стану «Порядку зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних». Проте цей вплив на практиці виявився швидше негативним, ніж позитивним, оскільки вищезазначеною зміною було повернуто невизначеність у відносини між платниками податку на додану вартість і державою, породжено велику кількість податкових спорів та досягнуто в кінцевому підсумку протилежного від очікуваного результату. Аби запроваджені зміни під час воєнного стану вищезазначеним Порядком не стали мультиплікатором ще більших негативних змін у податковій системі України, його необхідно знову переглянути, але уже на засадах принципу справедливості податкового права.

Ключові слова: принцип справедливості податкового права, лібералізація податкового права, умови воєнного стану, диференційований підхід до об'єктів оподаткування, недискримінація суб'єктів податкових правовідносин, гуманізація податкового законодавства, правова визначеність.

The article, for the first time in domestic jurisprudence, specifically analyzes on the basis of the study of Ukrainian legislation and judicial practice the problem of diversification of approaches by the Ukrainian state to the implementation of the principle of fairness of tax law under martial state. **The purpose** of the research is to find out the features of the state's provision of the justice of tax law in the conditions of war, to analyze innovations in this area of state policy. Axiological and anthropo-sociocultural approaches, general scientific principles of historicism and objectivity, methods of comparative legal, systemic and functional analysis were used as **key cognitive and methodological tools** in the article. **As a result** of the study, the authors obtained the following scientific results: 1. Implementing the strategy of liberalizing the tax law of Ukraine in the conditions of martial law, the Ukrainian state chose the tactics of diversifying approaches to the practical implementation of the principle of fairness of the country's tax law. In the most general sense, this tactic can be defined as the further development by the state of humanistic approaches to the definition of the objects of taxation, as well as the transformation in accordance with the conditions of martial law of procedural norms of tax law. The predominant direction of this tactic remained the course to expand the policy of liberalization of the tax law of Ukraine by granting preferential treatment to new objects of taxation. 2. The second direction of the practical activity of the Ukrainian state to ensure the principle of fairness of tax law was the development and adoption by it of draft laws, the purpose of which is to significantly increase direct and indirect revenues to the State Budget of Ukraine. 3. Among the innovations of its procedural and procedural nature, the most influential on the tax system of Ukraine was the change by the Ukrainian state under martial law of the "Procedure for stopping registration of tax invoices/calculation of adjustments in the Unified Register of Tax Invoices". However, this impact in practice turned out to be more negative than positive, as the above-mentioned change returned uncertainty to the relationship between VAT payers and the state, generated a large number of tax disputes and ultimately achieved the opposite of the expected result. In order for the changes introduced during martial law by the aforementioned Order not to become a multiplier of even greater negative changes in the tax system of Ukraine, it must be revised again, but already on the basis of the principle of fairness of tax law.

Key words: principle of fairness of tax law, liberalization of tax law, martial law conditions, differentiated approach to taxation objects, non-discrimination of subjects of tax legal relations, humanization of tax legislation, legal certainty.

Постановка проблеми. Вироблена Українською державою та схвалена у Законі України № 2120-ІХ концепція лібералізації податкового права в умовах воєнного стану, як засвідчила практика її впровадження, відповідає принципу справедливості податкового права, сприяє примноженню гуманістичного потенціалу суспільства, допомагає консолідувати його на відсіч ворогу. Вищевикладене робить дану концепцію податкового права України безальтернативною як на період воєнного стану, так і в більш віддаленій історичній перспективі. Саме тому концепція лібералізації податкового права взята державою за основу здійснення її повсякденної податкової політики, переду-

сім подальшого розвитку законодавства, а також впровадження організаційно-правових заходів держави у податково-правовій сфері.

Виклад основних результатів дослідження. Яскравою ілюстрацією вищевикладеного став Закон України № 2139-ІХ від 15.03.2022 р. щодо запровадження диференційованої рентної плати за видобування природного газу. Вітчизняний законодавець затвердив у ньому нові збалансовані ставки диференційованої рентної плати за видобування газу природного на період з 01.03.2022 р. по 01.03.2032 р. Держава при цьому надала гарантію, що визначений цим Законом строк дії застосування нових

ставок рентної плати за користування надрами для видобування природного газу, а також розміри цих ставок не можуть бути збільшені і що до них не можуть бути застосовані коригуючі коефіцієнти чи інші механізми, наслідком яких стало б фактичне збільшення розміру податкових зобов'язань з рентної плати за користування надрами України у вищезазначених цілях. Навпаки, Верховна Рада України заклала у вищезазначений Закон України дієві механізми зменшення розмірів ставок рентної плати за користування надрами для видобування газу [1].

Курс на подальшу гуманізацію податкового права України в умовах дії воєнного стану було підтримано і Законом України № 2142-IX від 24.03.2022р. Зокрема, ним було звільнено від нарахування та сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, та об'єкти житлової нерухомості (в тому числі їх частки) за 2021 і 2022 податкові роки, які перебувають у власності фізичних осіб та розташовані на територіях, на яких велися або ведуться бойові дії чи на тимчасово окупованих збройними формуваннями РФ територіях. До цього переліку об'єктів житлової нерухомості були включені і ті, що стали непридатними для проживання у них у зв'язку з війною [2]. Аналогічні об'єкти житлової нерухомості, які перебувають у власності юридичних осіб, цим же Законом України були звільнені від нарахування і сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за період з 01.03.22 р. по 31.12.22 р. [2].

Щодо об'єктів не житлової нерухомості, відмінних від земельної ділянки, в тім числі їх часток, які розташовані на територіях, на яких велися чи ведуться бойові дії чи на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями РФ, незалежно від форми власності на них, вітчизняний законодавець на період з 01.03.2022 р. по 31 грудня року, у якому буде припинено чи скасовано воєнний стан, звільнив їх власників від нарахування та сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Особливістю виконання податкового зобов'язання з даного податку фізичними особами стало те, що відповідно до Закону України № 2142-IX контролюючий орган самостійно обчислює їх податкове зобов'язання з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за період з 01.01. по 01.03.2022 р. [2].

Принагідно зазначимо, що підтримка державою платників податку з нерухомого майна, відмінного від земельної ділянки, продовжилася і в наступному періоді та відзначалася різноманіттям форм і підходів. Це сповна відповідає принципу справедливості податкового права, оскільки російсько-українська війна зруйнувала житло багатьох мільйонів українських людей та іншу їхню нерухомість. Зокрема, Законом України № 2823-IX від 01.12.2022 р. була надана державна підтримка платникам податку з нерухомого майна, відмінного від земельної ділянки – позичальникам за відносинами споживчого кредиту та іншими аналогічними договірними відносинами, майно яких було знищено або зазнало пошкодження внаслідок збройної агресії РФ проти України [3]. В цьому ж методологічному ключі слід розглядати і внесення змін Законом України № 2600-IX від 20.09.2022 р. у ПКУ щодо оподаткування операцій з об'єктами нерухомого майна, які ще будуть споруджені [4].

Яскравими проявами справедливості податкового законодавства України стали рішення Верховної Ради України щодо звільнення від оподаткування винагороди особам за добровільно передану ними ЗСУ придатну для застосування бойову техніку держави-агресора [5], а також щодо звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій з постачання україномовних аудіокниг [6]. Аналогічний характер мали наступні рішення Парламенту України: щодо звільнення від оподаткування благодійної допомоги, яка виплачена на користь членів сімей поранених і загиблих учасників бойових дій під час участі їх

у відсічі збройній агресії і забезпеченні національної безпеки України [7]; щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності і діяльності неприбуткових організацій в умовах збройної агресії РФ проти України [8]; щодо звільнення від оподаткування благодійної допомоги, зібраної волонтерами [9].

З тих же світоглядних та методологічних підходів до реалізації принципу справедливості податкового права, які було взято за основу ухвалення проаналізованих вище нами Законів України, Верховною Радою України було прийнято також ще цілу низку інших законів України у сфері оподаткування. Їх усіх об'єднує розуміння принципу справедливості податкового права як передусім зменшення податкового пресу держави на платників податків чи звільнення їх повністю від окремих з них. Цей підхід до вироблення і реалізації податкової політики держави в умовах воєнного стану виявився домінуючим. Проте він мав і недоліки та слабкі сторони.

Одним із найнебезпечніших наслідків реалізації вищезазначеного підходу до розуміння принципу справедливості податкового права стало суттєве порушення принципу єдності видатків і доходів Державного бюджету України. Очевидно, що таке однобічне розуміння та здійснення принципу справедливості податкового права потребувало його корегування чи збалансування ще й іншим розумінням квінтесенції цього принципу, коли внаслідок його застосування забезпечується стійке зростання задоволення найголовніших потреб найширших, в першу чергу найбідніших, верств населення. В умовах дії воєнного стану в Україні спільними для усіх українців стали безпекові потреби. Міра їх задоволення перебуває у прямо пропорційній залежності від спроможності держави фінансувати такі потреби.

Розуміння цього Верховною Радою України знайшло свій прояв у розробці і прийнятті нею цілого ряду законопроектів, метою яких стало суттєве збільшення прямих і непрямих надходжень у Державний бюджет України. Одним з перших серед законів цього ряду є Закон України № 2284-IX ще від 31 травня 2022 р., який стосується стимулювання виробництва спирту денатурованого. Кабінету Міністрів України було доручено розробити новий Порядок Єдиного державного реєстру витратомірів-лічильників обсягів виробленого спирту етилового і передачі облікових даних з них контролюючим органам електронними засобами зв'язку, в тім числі і податкової інформації [10]. Внаслідок вжитих заходів доходність цього джерела наповнення Державного бюджету України до кінця 2022 р. зросла удвічі.

Досягнення цих же цілей, але в інший спосіб, переслідує і Закон України № 2330-IX від 21 червня 2022 р. щодо створення сприятливих умов для розвитку індустріальних парків України. Потреби в техніко-технологічних послугах державі, як і здешевлення їх вартості, в умовах російсько-української війни зросли кратно. Тому цим Законом передбачено тривалість на 10 років систему стимулів для інтенсивного розвитку суб'єктів господарювання – учасників індустріальних парків з метою збільшення їх виробничих спроможностей. Основним інструментом такого стимулювання є надання права цим суб'єктам перенацілювати суми коштів, що підлягали сплаті ними у Державний бюджет України в якості податків, на безпосереднє фінансування їх виробничої діяльності, тобто, здійснювати самофінансування. У випадку невикористання учасником індустріального парку цих коштів на розвиток його діяльності у межах індустріального парку до 31 грудня календарного року, який відразу настає за звітним роком, такий платник податку, відповідно до цього Закону, не тільки втрачає з 1 січня року, наступного за роком, у якому мали бути використані ці кошти, право перебувати в подальшому на такій системі оподаткування, але й зобов'язаний за усі інші попередні податкові пері-

оди застосування такого режиму оподаткування, за які він не використав вивільнених від оподаткування коштів у встановлені строки, подати уточнюючу податкову декларацію з податку на прибуток підприємств, нарахувати і сплатити податкове зобов'язання з податку на прибуток підприємств, штрафні санкції і пеню відповідно до норм Податкового кодексу України [11]. Зарубіжний досвід застосування вищезазначеної правової моделі оподаткування в розвинутих країнах Заходу підтвердив її високу соціальну й економічну ефективність [12; 13].

Закон України № 2720-IX від 3 листопада 2022 р. по-новому врегулював оподаткування діяльності з торгівлі валютою у готівковій формі. Його ключовою інновацією стало запровадження авансового внеску з податку на прибуток підприємств цієї сфери. Цей внесок був кратно збільшений і став диференційованим: а) три мінімальних заробітних плати, встановлених Законом на 01.01. податкового року, за кожний пункт обміну іноземної валюти, який розташований у населеному пункті з чисельністю населення понад 50 тисяч осіб; б) одна мінімальна заробітна плата за кожен пункт обміну іноземної валюти, розташований у будь-якому іншому населеному пункті. Законодавець також передбачив, що у випадку, якщо сума авансового внеску, який буде попередньо сплачено відповідно до визначених строків, перевищить суму нарахованого податкового зобов'язання за цей же строк, то сума такого перевищення не переноситься в зменшення податкових зобов'язань платника цього податку на наступний податковий період, а стає надходженням Державного бюджету України. Цим же Законом передбачено на 2023 рік коефіцієнти збільшення авансових внесків з податку на прибуток підприємств, що підпадають під дію даного Закону: з 01.01.2023 р. по 30.06.2023 р. – коефіцієнт 0,33; з 01.07.2023 р. по 31.12.2023 р. – коефіцієнт 0,66 [14].

Цей же підхід було застосовано і в регулюванні оподаткування підприємницької діяльності в Україні електронних резидентів. Зокрема, Законом України № 2654-IX від 06.10.2022 р., який набуде чинності з 01.04.2023 р., передбачено, що іноземець, який досяг 18 років, не є податковим резидентом України і зареєстрований у системі «Е-резидент», є платником третьої групи спрощеної системи оподаткування без сплати ПДВ. Він сплачує податок у розмірі 5 відсотків від доходів у межах ліміту таких доходів (1167 мінімальних заробітних плат), а в разі перевищення вищезазначеного ліміту – 15 відсотків одержаних доходів [15].

Так само Верховна Рада України вчинила і при внесенні змін у п. 17 підрозділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України у розміри ставок деяких податків і порядок нарахування деяких податкових зобов'язань. Зокрема, цими змінами збільшено на 20 відсотків ставки акцизного податку і мінімального акцизного податкового зобов'язання із сплати акцизного податку з тютюнових виробів. Вищезазначені зміни також передбачили збільшення ставки акцизного податку на рідини, які використовуються в електронних сигаретах – від 3000 грн за 1 літр до 10000 грн. за 1 літр. Вищезазначеним змінам надано чинності на весь період воєнного стану в Україні [1].

Проте цей підхід до розуміння і реалізації принципу справедливості податкового права в умовах воєнного стану в Україні набув меншого поширення у порівнянні з попереднім внаслідок великого збідніння фізичних та юридичних осіб – потенційних платників таких податків.

Ще однією якісно виокремленою цариною застосування принципу справедливості податкового права стали його процесуальні норми. На початку повномасштабної війни, враховуючи суцільний хаос із виконанням платниками податків своїх податкових зобов'язань перед державою на тимчасово окупованих територіях і територіях, на яких велися чи продовжуються вестись бойові дії, в тім

числі і щодо реєстрації податкових накладних чи розрахунків коригування, Верховна Рада України Законом України № 2260-IX від 12.05.2022 р. запровадила тимчасові, на час дії воєнного (надзвичайного) стану, особливості податкового адміністрування, зборів і єдиного внеску. Передусім платники податків у разі відсутності у них можливості вчасного виконання свого податкового обов'язку, в тім числі і реєстрації у ЄРПН податкових чи акцизних накладних або розрахунків коригування, були звільнені цим Законом від відповідальності за невиконання вищезазначених обов'язків на час дії воєнного стану. Ним же було змінено процедуру такої реєстрації у випадках, коли у платників процедура відновлювалася можливістю такої реєстрації [16].

Не зовсім чіткий припис Закону України № 2260-IX щодо особливостей реєстрації податкової накладної або розрахунку коригування платником податків в ЄРПН було уточнено змінами, внесеними до чинного «Порядку зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних», який було затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 1154 від 12.10.2022 р. Родзинка цих змін полягає в наступному: комісії контролюючих органів, до повноважень яких ще раніше було віднесено прийняття рішення про зупинення реєстрації такої податкової накладної/розрахунку коригування платника податків в ЄРПН, одержали чіткий припис не реєструвати вищезазначених актів, «в яких передбачається зменшення суми компенсації вартості хоча б одного з товарів/послуг їх постачальнику». Критеріями такого «зменшення сум компенсації» новий Порядок визнав: по-перше, якщо відповідною комісією контролюючого органу, на її власний розсуд, платника податків було визнано «ризиковим»; по-друге, «якщо до контролюючого органу надійшла «податкова інформація», яка свідчить про надання платником податку недостовірної інформації в таблиці даних платника податку» [17]. Цим самим було відкинута позитивну практику попередніх років електронного декларування податкової накладної/розрахунку коригування платника податку [18].

Про особливу чутливість і навіть певну, ще не викоринену до стану неповернення, «пам'ять» податкової системи України щодо явища правової невизначеності переконливо свідчить вітчизняна судова практика із вирішення податкових спорів. Про це йдеться, до прикладу, у постанові Касаційного адміністративного суду від 4 грудня 2018 р. у справі № 821/1173/17: «Верховний суд погоджується з висновком судів попередніх інстанцій, що можливість надання платником податків вичерпного переліку документів на підтвердження правомірності формування та подання податкової накладної прямо залежить від чіткого визначення фіскальним органом конкретного виду критерію оцінки ступеня ризиків» [19].

Водночас така правова невизначеність негативно впливає і на формування правової культури у платника податків. Про це безпосередньо йдеться, зокрема, у постанові Восьмого апеляційного адміністративного суду від 30.03.2022 р. у справі № 380/3083/21 [20]. А Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 819/330/18 від 10 квітня 2020 р. зазначив, що «прозорість адміністративних процедур є ефективним запобіжником державного свавілля. Вмотивоване рішення демонструє особі, що вона була почута, дає стороні можливість апелювати проти нього. Лише за умови прийняття обґрунтованого рішення може забезпечуватися належний публічний та, зокрема, судовий контроль за адміністративними актами суб'єкта владних повноважень» [21]. Нарешті, саме про це йдеться і у постанові Верховного Суду у справі № 816/687/16 від 19 квітня 2022 р. [22] Тобто, суди України, вирішуючи податкові спори, систематично у якості критерія принципу справедливості податкового права звертаються до феномену правової визначеності прав та обов'язків платника податку.

Такого ж підходу дотримується і новітня вітчизняна доктрина податкового права [23]. Відповідно ж до прецедентної практики ЄСПЛ, правова визначеність є елементом принципу верховенства права [24].

Ситуація правової невизначеності, яка склалася наразі у регулюванні процедур реєстрації податкових накладних та розрахунків корегування платників податків в Україні, є також порушенням принципу справедливості податкового права і стосовно Української держави. Адже вона негативно позначається на діловій активності платників податків, прямим наслідком чого є скорочення грошових надходжень у формі податкових платежів у Державний бюджет України. Як зазначалося на одному із засідань Комітету з питань бюджету Верховної Ради України у лютому 2023 р., наразі виявилися заблокованими та недопущеними до реєстрації понад 46000 податкових накладних/розрахунків коригувань платників податку на додану вартість. Від цього половина підприємств та підприємців України зазнали збитків. Із 4,6 тис. скарг на такі дії податкових органів України, з якими звернулися платники ПДВ у вітчизняні суди, понад 2 тис. справ контролюючі органи уже програли. Це є одночасно і програшом принципу справедливості податкового права.

Висновки. 1. Реалізуючи стратегію лібералізації податкового права України в умовах воєнного стану, Українська держава обрала тактику урізноманітнення підходів до практичного втілення принципу справедливості податкового права країни. Найбільш узагальнено

цю тактику можна визначити як подальший розвиток державою гуманістичних підходів до визначення об'єктів оподаткування, а також трансформацію відповідно до умов воєнного стану процесуальних норм податкового права. Переважаючим напрямком цієї тактики залишився курс на розширення політики лібералізації податкового права України шляхом надання пільгового режиму новим об'єктам оподаткування. 2. Другим напрямком практичної діяльності Української держави по забезпеченню принципу справедливості податкового права стала розробка й ухвалення нею законопроектів, метою яких є суттєве збільшення прямих і непрямих надходжень у Державний бюджет України. 3. Найвпливовішою на податкову систему України серед новацій її процесуального та процедурного характеру стала зміна Українською державою в умовах воєнного стану «Порядку зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних». Проте цей вплив на практиці виявився швидше негативним, ніж позитивним, оскільки вищезазначеною зміною було повернуто невизначеність у відносини між платниками податку на додану вартість і державою, породжено велику кількість податкових спорів та досягнуто в кінцевому підсумку протилежного від очікуваного результату. Аби запроваджені зміни під час воєнного стану вищезазначеним Порядком не стали мультиплікатором ще більших негативних змін у податковій системі України, його необхідно знову переглянути, але уже на засадах принципу справедливості податкового права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо запровадження диференційованої рентної плати за видобування газу природного. Закон України № 2139-IX від 15 березня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2139-20#n5>
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану. Закон України № 2142-IX від 24.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#n2>
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо підтримки позичальників, майно яких було знищено або зазнало пошкодження внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України. Закон України № 2823-IX від 01.12.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2823-20#n5>
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з об'єктами нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому. Закон України № 2600-IX від 20.09.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2600-20#n2>
5. Про внесення змін до пункту 165.1 статті 165 Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування винагороди за добровільно передану Збройним Силам України придатну для застосування бойову техніку держави-агресора. Закон України № 2214-IX від 21.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2214-20#n2>
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій з постачання українськомовних аудіокниг. Закон України № 2273-IX від 22.05.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2273-20#n2>
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо звільнення від оподаткування благодійної допомоги, виплаченої на користь членів сімей поранених та загинувших учасників бойових дій під час участі у відсічі збройній агресії та забезпеченні національної безпеки України. Закон України № 2516-IX від 15.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2516-20#n2>
8. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності та діяльності неприбуткових установ та організацій в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України. Закон України № 2520-IX від 15.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2520-20#n2>
9. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування благодійної допомоги, зібраної волонтерами. Закон України № 2747-IX від 16.11.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-20#n2>
10. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання виробництва спирту етилового денатурованого. Закон України № 2284-IX від 31.05.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2284-20#n5>
11. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо створення сприятливих умов для діяльності індустриальних парків в Україні. Закон України № 2330 IX від 21.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2330-20#n2>
12. Tom Bethell. The Noblest Triumph. Property and Prosperity through the Ages. New York. St. Martin's Griffin Press. 1998. S. 170-189.
13. Deepak Lal. Unintended Consequences. The Impact of Factor Endowments, Culture, and Politics on Long-Run Economic Performance. London. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press. 2001. 304 p.
14. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування діяльності з торгівлі валютними цінностями у готівковій формі. Закон України № 2720-IX від 03.11.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2720-20#n5>
15. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо особливостей оподаткування підприємницької діяльності електронних резидентів. Закон України № 2654-IX від 06.10.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-IX#Text>
16. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану. Закон України № 2260-IX від 12.05.2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2260-20#n5>
17. Зміни, що вносяться до Порядку зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 1154 від 12.10.2022 р. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/povini/633465.html>
18. Монаєнко А.О. Цифрові технології у забезпеченні прав платників податків в умовах воєнного стану. Правова система України в умовах воєнного стану: збірник наукових праць / за заг. Ред. О.О.Кота, А.Б.Гриняка, Н.В.Міловської, М.М.Хоменка. Одеса. Вид. дім «Гельветика». 2022. С. 519-535.
19. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 04.12.2018 р. у справі No 821/1173/17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/78326524>

20. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 30.03.2022р. у справі No 380/3083/21. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/88706639>
21. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 10.04.2020 р. у справі No 819/330/18. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/88706639>
22. Постанова Верховного Суду від 19.04.2022 р. у справі No 816/687/16. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_sud_palat/palata_19_04_01_2022_816_687_16
23. Смичок Є. Судові доктрини у податковому праві : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук : 12.00.07 / Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2021. 450 с.
24. Рішення ЄСПЛ у справі «Олександр Волков проти України» від 9 січня 2013 р., заява № 21722/11; Рішення ЄСПЛ у справі «Дія-97» проти України» від 21 жовтня 2010 року, заява № 19164/04 та ін.